

5. Нелюба А.М. Черезкрокове словотворення й інноваційні явища в українській мові (на зразках суфіксальних дериватів). Вісник Дніпропетровського університету. Серія: «Мовознавство». 2009. Т. 17, Вип. 15 (1). С. 201–209.
6. Редкозубова Е.А. Сленг как этноспецифический феномен австралийского и новозеландского коммуникативного пространства. Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2 : Филология и искусствоведение. 2013. № 4 (128). С. 76–84.
7. Рюмин Р.В., Емельянов А.А. Английский рифмованный сленг: теоретический и прикладной аспекты: монография. Иркутск: ИГЛУ, 2010. 182 с.
8. Bauer L. A Note on Rhyming Slang in New Zealand English. New Zealand English Journal. 1999. Vol. 13. P. 5–7.
9. Bauer L. Compounds and Minor Word-Formation Types. The Handbook of English Linguistics / Ed. by B. Aarts, A. McMahon. Malden, USA – Oxford, UK – Carlton, Australia: Blackwell Publishing, 2006. P. 483–506.
10. Dalzell T., Victor T. The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English. London – New York: Routledge, 2008. 721 p.
11. Görlach M. Still More Englishes (Varieties of English Around the World). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 2002. 256 p.
12. Green J. Rhyming Slang. Critical Quarterly. 2003. Vol. 45. № 1, 2. P. 220–226.
13. Hughes G. An Encyclopedia of Swearing. London – New York: Routledge, 2006. 573 p.
14. The Oxford Companion to the English Language / Ed. by T. McArthur. Oxford – New York: Oxford University Press, 1992. 1184 p.
15. Wherrett D. A Dictionary of Cockney Rhyming Slang. A Watchya.com Publication, 2009. 81 p.
16. Yokose H. Australian Rhyming Slang (II). 東京家政学院筑波女子大学紀 要第3集. 1999年. 189 ~ 202 ページ.

УДК 811.111'42«19»

СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ДОКОРУ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ХХ СТОЛІТТЯ

WAYS OF ACTUALIZING THE SPEECH ACT OF REPROACH IN THE ENGLISH XX CENTURY DISCOURSE

Буренко Т.М.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

Досліджено способи реалізації мовленнєвого акту докору в англомовному дискурсі ХХ ст. Мовне оформлення докору залежить від того, як виражена інтенція. З'ясовано, що основна частина докорів належить до непрямих мовленнєвих актів, які виражають дві іллокуції – базисну та дійсну. Мовленнєвий акт докору може підсилюватися мімікою, жестами та голосом.

Ключові слова: адресант, адресат, докір, іллокуція, інтенція, мовленнєвий акт.

Исследованы способы реализации речевого акта упрека в англоязычном дискурсе ХХ в. Языковое оформление упрека зависит от способа реализации интенции. Выяснено, что основная часть упреков относится к косвенным речевым актам, выражающим две иллокуции – базисную и действительную. Речевой акт упрека может усиливаться мимикой, жестами и голосом.

Ключевые слова: адресант, адресат, упрек, иллокуция, интенция, речевой акт.

Ways of actualizing the speech act of reproach in the English XX century discourse were examined. Pragmatic category of explicitness / implicitness determines the language design of reproach. It was found that the majority of the reproaches belongs to indirect speech acts that express two illocutions – basic and actual. Speech act of reproach can be intensified by body language, gestures, voice.

Key words: addresser, addressee, reproach, illocution, intention, speech act.

Постановка проблеми. Антропоцентричний характер сучасної лінгвістики зумовлює актуальність дослідження мовленнєвих особливостей вираження докору в англомовному дискурсі. Оскільки мовленнєвий акт (далі – МА) докору є частиною інтерактивного дискурсу, тобто мовленнєвої події, що передбачає лінгвістичну реалізацію інтенції докору адресантом і респонсивну репліку адресата, то відбувається зростання інтересу до аналізу різноманітних емотивно-оцінних суджень, що дає змогу розширити знання про закономірності протікання міжособистісного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовленнєвий акт докору привертає увагу багатьох дослідників, які вивчають різні його аспекти. Наприклад, О.А. Мельникова вивчає синтаксичні функції докору, Н.Ф. Соломчак досліджує особливості реалізації модальності докору в сучасній українській мові, А. Вежбицька та Т.В. Булигіна працюють над проблемою семантики англійського дієслова *gergoach* та, відповідно, російського – *упрек*, Н.А. Каразія аналізує прагматичний акт докору в сучасній американській мовленнєвій культурі, В.І. Карасик – соціолінгвістичний аспект докору.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження способів реалізації мовленнєвого акту докору в англомовному дискурсі ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Мова – це специфічна знакова система, яку людина використовує для спілкування, а мовленнєвий акт – це використання мови і всіх її інструментів для досягнення певних комунікативних завдань. У ситуації докору мовець бажає, щоб адресат здійснив чи перестав здійснювати певні дії, які, за даними нашого дослідження, можуть бути різноманітними за своєю суттю. При цьому мовець може завдавати загрози обличчю слухача, адже бере на себе право втручатися в особисту сферу співрозмовника і виносити оцінку його діям. Проблема мовних засобів компенсації загрози обличчю в ситуації реалізації інтенції докору відіграє велику роль у підпорядкуванні мовленнєвої поведінки універсальним правилам комунікації.

Різнманітність форм вираження МА докору базується на тому, якими засобами виражена інтенція мовця. Вона може реалізуватися іншими мовленнєвими актами (непрямий спосіб вираження), а також може бути вилучена зі змісту висловлення, комунікативної ситуації, попереднього контексту (прямий спосіб вираження). У першому випадку мовець хоче сказати дещо більше, порівняно з тим, що ним експлікується,

а у другому – мовець має на увазі лише те, що говорить. Розглядаючи прагмасемантичну природу непрямого МА, М.В. Нікітін описує невідповідність іллокутивних сил (інтенції мовця) та іллокутивного акту як незбіг експліцитних та імпліцитних інтенцій [3, с. 729]. Прагматична категорія експліцитності / імпліцитності обумовлює мовне оформлення докору – варіювання лексичних засобів, граматичних структур.

Для прямих мовленнєвих актів притаманна базисна іллокутивна сила докору. Для експліцитного вираження інтенції докору є характерними мовні структури, що містять вираження невдоволення, дійсничні одиниці (особові та присвійні займенники другої особи), які позначають адресата, опис вчинків, що стали причиною докору.

До експліцитних належать лексичні та граматичні засоби. Негативно маркована лексика відіграє ключову роль в експлікованому вираженні докору. За даними нашого дослідження, найчастіше спостерігаються слова таких частин мови, як іменника – *nonsense, coward*; прикметника – *fool, awful, stupid, self-seeking, monstrous, silly, false*; дієслова – *to abuse, to decline, to deceive* та інших. Отже, використовується стилістично та емоційно забарвлена лексика з негативною конотацією, зокрема стилістично знижена, нелітературна та розмовна лексика (сленг, вульгаризми, брутальні та лайливі слова). Комунікант, який перебуває під впливом емоцій, не завжди може контролювати власну вербальну комунікацію, порушуючи при цьому основні правила ввічливості [5, с. 219–236]. Наприклад:

“I know that you’re callous and heartless, I know that you’re selfish” (W.S. Maugham, *The Painted Veil*).

Залежно від ситуації, статусу учасників комунікації та інших мовних і позамовних факторів така лексика може мати різний ступінь насиченості та інтенсивності. Наприклад, Стрікленд досить емоційно виражає незадоволення стосовно того, що наратор давно його не навідував:

“Where the devil have you been all this time?” (W.S. Maugham, *The Moon and Sixpence*).

Пряме вираження невдоволення вчинками та поведінкою адресата може бути виражене позитивно конотованою лексикою в заперечних конструкціях. Наприклад:

“You don’t care about them” (J. Galsworthy, *The Forsyte Saga. The Man of Property*).

Категорія негативної оцінки в докорі також виражається за допомогою таких заперечувальних лексем, як *never, nothing, none, nobody*, передаючи зазвичай емоційний і суб’єктивний аспекти ставлення мовця до об’єкта. Наприклад:

“*You never tell me anything*” (J. Golsworthy, *The Forsyte Saga*. In *Chancery*).

Аналізуючи фактичний матеріал, зауважимо, що синтаксична модель *You + Simple Verbal Predicate* є найбільш уживаною. Наприклад:

“*You’ve ruined my life and now you want to ruin his*” (J. Golsworthy, *The Forsyte Saga*. *The Man of Property*).

Конструкція *You+Nominal Predicate* у поєднанні з емотивно-оцінною негативною маркованою лексикою служить для вираження докору в ситуації невдоволення вчинками адресата. У висловленнях такого типу предикатив виражений пейоративною лексикою. Наприклад:

“*You have been a false friend to me*” (J. Golsworthy, *The Forsyte Saga*. *The Man of Property*).

У 34 % випадків, зафіксованих у нашому корпусі, прямий МА докору виражений конструкцією *I + Predicate + Complex Object/Object Clause*. Наприклад:

“*I thought you were a connoisseur, not a picture-dealer*” (J. Golsworthy, *The Forsyte Saga*. In *Chancery*).

Непрямий спосіб вираження докору є прагматично складним, тому що постає як переведення інтенційного змісту «докір» в імплікацію, задля чого мовець актуалізує не спеціалізовані, а інші мовні одиниці. У разі непрямой вербалізації комунікативна мета мовця виводиться не зі значення вжитих мовцем мовних одиниць, а зі змісту всього актуалізованого речення чи зі змісту конкретної комунікативної ситуації. В обох випадках обов’язковою стає наявність як у мовця, так і в адресата певної комунікативної компетенції, базованої на спільних для них фонових знаннях.

Основна частина докорів належить до непрямих мовленнєвих актів, які виражають дві іллокуції – базисну та дійсну. У разі, коли дійсна іллокуція має більший ступінь інтенсивності, йдеться про конвенційний непрямий мовленнєвий акт. Такі способи непрямого вираження докору відрізняються, за нашими даними, високою частотою використання.

Для конвенційних непрямих докорів характерними є лексико-граматичні структури, які можуть бути репрезентовані словами та конструкціями з нейтральним і неоцінним значенням, що можуть неформально чи контекстуально виражати негативну оцінку. Наприклад, непрямий конвенціональний МА докору може бути виражений МА припущення у вигляді риторичного запитання (1) або загальних (2) і розділових питань. Наприклад:

1. *Couldn’t you like to do someone a good turn when you have the chance?* (W.S. Maugham, *The Moon and Sixpence*).

2. *You believe me, don’t you?* (T. Dreiser, *Jennie Gerhardt*).

Речення з модальними дієсловами та модальною конструкцією *had better* передають базисну іллокуцію поради та дійсну іллокуцію докору. Іллокутивна сила докору в оцінних висловлюваннях із модальними дієсловами *should, ought to, might, could + Infinitive* виражає повинність, що належить до минулого – «повинен був зробити, але не зробив, тобто вчинив погано». Модальне дієслово *ought to*, за даними нашого дослідження, характеризується найбільшою частотністю використання (34 %). Воно має відтінок морального обов’язку, тому в цьому прикладі для прихованого вираження докору наратор використовує його для підкреслення факту неприйнятності поведінки Дейзі:

“*Either you ought to be more careful or you oughtn’t to drive at all*” (F. Scott Fitzgerald, *The Great Gatsby*).

На граматичному рівні синтаксична модель *You + Modal Predicate (should/could/might+Perfect Infinitive)* служить для передачі інтенції докору і є найбільш поширеним конвенційним засобом вираження. Наприклад:

“*You shouldn’t have come out here*” (T. Dreiser, *Jennie Gerhardt*).

Модальна конструкція *had better* використовується для вираження рекомендацій, а також може мати відтінок попередження. Наприклад, наратор радить Дірку не втручатися в його справи:

“*You’d better not do anything*” (W.S. Maugham, *The Moon and Sixpence*).

Високу частотність уживання мають висловлення, що виражають нереалізовану модальність «бажаності». Для зниження категоричності в таких МА акцент ставиться не на реальному негативному факті, а на нереалізованому позитивному вчинку чи поведінці слухача. Для вербалізації цього феномена використовуються умовні речення. Наприклад:

“*I wonder if one can live quite comfortably when one’s conscious of the disapproval of one’s fellow?*” (*The Moon and Sixpence*).

Одним із конвенційних способів вираження докору є мовленнєві акти з первинною директивною іллокутивною метою з модальними дієсловами, в яких метою мовця є вплив на емоційний стан слухача, а не вказівка діяти. Наприклад:

“*He ought to have sent for me all the same*” (W.S. Maugham, *The Painted Veil*).

У групі непрямих МА виділяють неконвенційні докори, в яких базисна і дійсна іллокуції співіснують, залишаючи можливість для багатозначного тлумачення докору. Неконвенційний непрямий МА докору виражається за допомогою МА натяку, що характеризується наявністю підтексту. Наприклад, Лестер прагне дати Вітні зрозуміти, що він втручається не у свої справи:

"You're not living in a stone house, are you?" (T. Dreiser, Jennie Gerhardt).

Мовленнєвий акт самокритики – один із способів неконвенційного вираження непрямого докору. Наприклад, Дейзі незадоволена, що вона вийшла заміж за Тома, відповідно, докоряючи йому, що він не виправдав її сподівань на щасливий шлюб:

"I knew right away I made a mistake" (F. Scott Fitzgerald, *The Great Gatsby*).

На відміну від непрямих конвенціональних МА, в такому разі неможливим є виділення характерних лінгвістичних моделей неконвенційних непрямих докорів, адже спостерігається велика кількість мовних засобів їх вираження.

Спілкування – складний процес взаємодії особистостей у конкретному часовому й просторовому вимірах. Поряд із вербальними актами комуніканти можуть також передавати інформацію іншими (невербальними) способами. Використання невербальних засобів є невід'ємною частиною комунікативного акту, оскільки вони утворюють його самостійну підсистему і містять інформацію про комуніканта, його емоційний стан, ставлення до об'єктивної дійсності, його етнічні, культурно-соціальні особливості, а також виражають ставлення учасників мовленнєвого акту один до одного. Невербальні засоби спілкування сприймаються безпосередньо, тому сильніше впливають на адресата; вони передають відтінки оцінки в ситуації реалізації інтенції докору. Саме такі засоби дають можливість зрозуміти справжні почуття і думки співрозмовника, оскільки їх поява зумовлена імпульсами підсвідомості. У сферу нашого дослідження потрапляють ті невербальні засоби комунікації, які супроводжують висловлення докору, а також ті, що виконують роль самостійних стратегій докору.

Вираз обличчя як засіб невербальної комунікації «є провідним і дуже складним засобом спілкування, здатним передавати емоційний і змістовий підтекст мовленнєвих повідомлень і служити регулятором самої процедури спілкування комунікантів» [4, с. 144]. У процесі комунікації і мовець, і слухач часто вдаються до міміки, яка є основним показником почуттів та емоцій людини. Мімічні

невербальні засоби можуть свідчити про справжнє ставлення адресанта до адресата. До міміки зараховують усі зміни, які можна спостерігати на обличчі людини: рухи м'язів обличчя, погляд та його спрямування, а також психосоматичні процеси (наприклад, почервоніння обличчя). Міміка свідчить про емоційні реакції людини, що супроводжують докір. Наприклад, МА докору може підкріплюватися зміною у виразі обличчя:

"She paused, for his face clouded immediately. "Why the devil should he be talking to you about my father's will!" (T. Dreiser, Jennie Gerhardt).

Погляд людини та пов'язані з ним сигнали очима мають безпосередній зв'язок до правдивості тієї інформації, яка промовляється вголос. Напрямок погляду вказує на спрямованість уваги і водночас є сигналом зворотного зв'язку, що вказує на ставлення до самого співрозмовника, його повідомлення та ситуації загалом:

"She has", said Jolyon, looking straight before him; "you can't take things up, you know, as they were twelve years ago" (J. Golsworthy, *The Forsyte Saga*. In *Chancery*).

У корпусі нашого дослідження найбільш характерними лексико-синтаксичними одиницями, що служать для опису кінем обличчя адресанта, який продукує докір, є такі: *look sharply, look with disdain, look disapprovingly, look reproachful, give smb a sharp look of disapproval, there was a hint of malice in her grave eyes etc.* Наприклад, Тому не подобається, що Гетсбі коментує несправедливість його зауваження до Дейзі:

"That's a great expression of yours, isn't it?" said Tom looking reproachful (F. Scott Fitzgerald, *The Great Gatsby*).

У наведених вище випадках невербальні засоби поєднуються з вербальними компонентами. Вони доповнюють вираження емоційної оцінки в докорі та мають зазвичай негативну конотацію. Докірливий погляд може поєднуватися з використанням пейоративів, емоційно забарвленої лексики.

Проте докір може бути виражений окремою стратегією. У нашому дослідженні основним словосполученням, у складі якого лексема із семою докору, є *to look with reproach*. Наприклад:

"He raised his hand to stop my words, looked at me with unforgettable reproach, and, opening the door cautiously, went back into the other room" (F. Scott Fitzgerald, *The Great Gatsby*).

Часто різні види міміки в контексті невербального вираження інтенції докору можуть поєднуватися задля досягнення більшого ефекту під час комунікації. Це пояснюється індивіду-

альними психологічними особливостями мовця. Наприклад, лексема *look of disdain*, що вербалізує характер погляду адресанта, посилює лексему *stern face*, що характеризує його вираз обличчя:

“Even to herself her reply rang false and she saw the look of disdain which it called forth on Walter’s stern face” (W.S. Maugham, *The painted veil*).

Голос є невід’ємною частиною мовленнєвого процесу і сприяє досягненню оптимальності усного мовлення у виразному, комунікативному, емоційному і прагматичному аспектах [4, с. 38]. Слушною є думка Г.Ю. Крейдліна, що голос має надзвичайну силу, яка інколи полягає не в тому, що сказано, а в тому, як це сказано [2, с. 111]. За допомогою варіацій голосу можуть бути відображені різноманітні почуття мовця та його психологічний стан. Наприклад, Лестер розгніваний і водночас засмучений бажанням Дженні покинути його і поїхати до Клівленда:

“And you were really going to leave me, Jennie, with just a letter?” said Lester, his voice hardening a little as he spoke” (T. Dreiser, *Jennie Gerhardt*).

Словосполучення *voice hardening a little* репрезентує зміну модуляції голосу мовця під час реалізації інтенції докору, що підсилює негативно оцінний МА і наближає адресанта до досягнення його іллокутивної мети. Голос слугує інтенсифікатором висловлення та передає емоційний стан мовця.

Інтонація – засіб, що реалізує іллокутивну силу, модальність і комунікативний намір висловлення. За допомогою інтонації докір може набувати бажаного відтінку залежно від комунікативної ситуації, від того, у яких статусно-рольових відносинах перебувають учасники спілкування. Якщо відносини комунікантів є симетричними, то докір може супроводжуватися підвищенням тону, що виражається лексемами з відповідною семантикою. Наприклад, Дірк відчайдушно намагається повернути свою дружину:

“Oh, my dear”, he groaned at last, “how can you be so cruel?” (W.S. Maugham, *The Moon and Sixpence*).

Лексема *to groan* має таке значення – *to make a long deep sound because you are in pain, upset, or disappointed* [6]. Вона підкреслює емоційність висловлення докору, проте шкодить обличчю адресата. Отже, фонаційний компонент відіграє допоміжну роль, доповнюючи прагматичну характеристику висловлення.

У нашому дослідженні найбільш уживаними для позначення голосу під час реалізації інтенції докору є такі лексико-синтаксичні конструкції:

the tone was reproachful, the tone is anxious, trace of irritation in his voice, the voice hardening etc, а також лексеми, що модифікують різні відтінки в голосі: дієслова – *to groan, to moan, to cry, to sob etc*, прикметники – *rough, deep, irritating etc*.

У контексті конфліктної комунікації МА докору може інтенсифікуватися мовчанням. Основна причина мовчазного вираження такого МА – небажання образити об’єкт докору. Іноді мовець вважає недоцільним висловлювати свою позицію вголос, знаючи, що його висловлення не матиме належного ефекту, або він не може вербалізувати свої емоції. Словосполучення *to be silent, to say nothing* репрезентують мовчання у висловленні докору. Наприклад, місіс Стрікленд не схвалює думку місіс Мак-Ендрю стосовно причин зникнення її чоловіка:

“Mrs. Strickland glanced at her, but said nothing” (W.S. Maugham, *The Moon and Sixpence*).

Докір може бути виражений також різноманітними жестами. Як зазначає О.О. Вансяцька, діалог на 35% складається з інформації, яка передається вербальним шляхом, і на 65% – з інформації, що передається жестами [1, с. 38]. За даними нашого дослідження, жести, які супроводжують вираження докору, становлять 22% від усіх проаналізованих невербальних засобів. Це, перш за все, рухи голови, які зазвичай реалізуються такими словосполученнями, як *shake one’s head disapprovingly, shake one’s head in reproach*. Наприклад:

“Old Archibald merely shook his head disapprovingly. “You’ve made a bad mess of this, Lester,” he said finally” (T. Dreiser, *Jennie Gerhardt*).

Адресант може здійснювати декілька невербальних дій, втілюючи МА докору. Наприклад, батько намагається змусити дочку сказати правду батькові її дитини:

“He shook his head. His throat swelled.”It’s a great sin. God will punish you, I’m afraid” (T. Dreiser, *Jennie Gerhardt*).

У цьому прикладі рухи голови й характеристика голосу ідентифікують психологічний стан мовця та супроводжують докір, виражаючи несхвалення вчинку слухача.

Висновки. Отже, вираження докору не обмежується лише вербальними засобами. У сферу нашого дослідження потрапляють невербальні засоби комунікації, які супроводжують висловлення докору, і ті, що виконують роль самостійних стратегій докору. Реалізація успішного комунікативного акту досягається лише під час взаємодії вербальних і невербальних компонентів спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вансяцкая Е.А., Карташова Ф.И. Невербальные компоненты коммуникации в английском художественном тексте. Иваново: Иван. гос. ун-т, 2005. 152 с.
2. Крейдлин Г.Е. Мужчины и женщины в невербальной коммуникации. М.: «Языки славянской культуры», 2005. 224 с.
3. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики. СПб.: Научный центр проблем диалога, 1997. 757 с.
4. Трусов В.П. Выражение эмоций на лице (по материалам работ П. Экмана). Вопросы психологии. 1982. № 5. С. 144–147.
5. Fraser B. Perspectives on Politeness. Journal of Pragmatics. 1990. Vol. 14. P. 219–236.
6. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: http://www.ldoceonline.com/dictionary/reproach_1.

УДК 811.11: 81'42:159.964.21

ВИПРАВДАННЯ ЯК ДИСКУРСИВНИЙ АКТ ТИПУ «АПОЛОГЕТИВ»

EXCUSE AS A DISCURSIVE ACT OF THE “APOLOGIZING” TYPE

Герасимів Л.Я.,

*аспірант кафедри англійської філології
факультету іноземних мов*

*Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Стаття присвячена дослідженню кооперативного потенціалу тактики виправдання в комунікативній ситуації звинувачення/виправдання як особливому типі конфліктної взаємодії. Запропоновано спробу аналізу виправдання як дискурсивного акту типу «апологетив», реалізованого сукупністю прямих і непрямих мовленнєвих актів: репрезентатив, комісив, директив та експресив.

Ключові слова: комунікативна ситуація звинувачення/виправдання, конфліктна взаємодія, виправдання, дискурсивний акт, мовленнєвий акт.

Статья посвящена исследованию кооперативного потенциала тактики оправдания в коммуникативной ситуации обвинения/оправдания как особом типе конфликтного взаимодействия. Предложена попытка анализа оправдания как дискурсивного акта типа «апологетив», реализованного совокупностью прямых и косвенных речевых актов: репрезентатив, комиссив, директив и экспресив.

Ключевые слова: коммуникативная ситуация обвинения/оправдания, конфликтное взаимодействие, оправдание, дискурсивный акт, речевой акт.

The article deals with the analysis of the cooperative potential of the excuse tactics in the communicative situation of accusation/excuse as a special type of conflict interaction. An attempt is made to analyze the excuse as a discursive act of the “apologizing” type, implemented by a set of direct and indirect speech acts: representatives, commissives, directives and expressives.

Key words: communicative situation of accusation/excuse, conflict interaction, excuse, discursive act, speech act.

Постановка проблеми. Комунікативна ситуація звинувачення/виправдання є нетиповою ситуацією конфліктної (некооперативної) взаємодії. Оскільки один зі співрозмовників реалізує тактику виправдання (у відповідь на звинувачення), що належить до тактик стратегії кооперації, це дає підстави вважати ситуацію звинувачення/виправдання гармонізуючим типом конфлікту.

У комунікативній ситуації звинувачення/виправдання можна говорити лише про стадію зародження конфлікту, коли ініціатор взаємодії незадоволений станом речей і відчуває емоцій-

ний дискомфорт. Для того щоб зменшити міру цього дискомфорту, він реалізує звинувачення як спосіб демонстрації свого негативного ставлення до ситуації. У відповідь замість того, щоб взяти участь у конфліктній взаємодії, адресат, навпаки, намагається її уникнути та спрямувати взаємодію у бік кооперації. Через втілення виправдання комунікант визнає свою вину чи перекладає її на когось іншого, намагаючись зменшити міру емоційного дискомфорту ініціатора взаємодії. У цьому разі він розцінює виправдання як можливість переконати співрозмовника покращити